

THE JOURNAL OF THE BIHAR RESEARCH SOCIETY

VOL. XLVIII]

JANUARY-DECEMBER, 1962

[PARTS I-IV

SECTION III TANTRA WORKS OF MITHILĀ

By

Prof. Chintaharan Chakravarti

Mithilā or North Bihar, celebrated seat of Sanskrit learning and Brahmanic culture from hoary antiquity, is believed to have been closely associated with the development of the religion of the Tantras. There is a popular couplet¹ which says that the tantra-lore originated in Bengal, was developed by the people of Mithilā, flourished to some extent in Mahārāṣṭra and met with its end in Gurjara. Whatever be the intrinsic merit of the statement it definitely testifies to the popularity of the Tantra-form of worship in the region. And Mithilā is proud of a good number of Saints who attained to spiritual eminence through Tantra rituals. Of these Gaṅgeśa, the father of neo-Indian Logic, is said to have as an unlettered young man acquired brilliance in the subject through the grace of Kālī, the Mother Goddess, whom he propitiated by practising difficult Tantric rites in the cemetery outside his village.² The story of his boyhood and spiritual uplift as handed down by tradition is related in the form of a dramatic composition³ in Bengali by a well-known Tantra scholar of

1. गौडे प्रकाशिता विद्या मैथिलैः प्रबलीकृता ।

क्वचित् क्वचिन्महाराष्ट्रे गुर्जरे प्रलयं गता ॥

Quoted by R. C. Chanda in his *Indo-Aryan Races*, p. 153 f. n. It appears to be based on a similar verse with regard to the spread of devotion found in the *Padma-purāna* (Uttarakhanda, Ch. 193, V. 51).

उत्पन्ना द्राविडे साहं वृद्धि कर्णाटके गता ।

क्वचित् क्वचिन्महाराष्ट्रे गुर्जरे जीर्णतां गता ॥

2. S. C. Vidyabhushan, *History of Indian Logic*, p. 406.
3. Gaṅgeśa, Calcutta, 1305 B. S. (1898 A. D.). The work, however, has no reference to the scholarship or scholarly activities of the saint.

Bengal, Pandit Siva Chandra Vidyarnava, preceptor Sir John Woodroffe, who by his writings brought to the notice of the world of scholars the value and importance of the Tantras. Some of the other Saints are Devāditya, Vardhamāna, Madana Upādhyāya, Gaṇanātha Upādhyāya etc.⁴

Mithilā had also her share of contribution to the literature of the Tantras, consisting mainly of works dealing with ritualistic details. This has not yet received the attention it deserves at the hands of scholars.⁵ I propose to give here short accounts⁶ of some of these works, two of which have so far been published and an edition of a third work is reported to be under publication. A critical analysis of these works will give an idea of the type of literature and religion of the Tantras current in Mithilā. It is curious that the *Prapañcasāra* is scarcely mentioned in these works though there are many references to the *Śāradāt laka* which is a much later work. The *Mahākālasamhitā* which is held in great esteem is occasionally referred to. The available manuscript material of this work is however very scanty.

Devanātha Thakkura, a versatile scholar and son of another great scholar Govinda by name, was the author of two works, the *Mantrakaumudī*⁷ and the *Tantrakaumudī* both of which deal with the details of Tantra-worship in general. He wrote a number of other works on different subjects and is popularly known as *Saptakaumudīkāra*, author of seven works with titles ending with the word Kaumudī. The *Ālokapariśiṣṭa*, a work on Nyāya, is outside the range of the *Kaumudīs*. Devanātha flourished in the beginning of the 16th century.⁸ He begins his *Mantrakaumudī* with a short genealogical account and ends it by an enumeration of the works consulted for its preparation. We have here quite a number of little-known titles. A number of digests and a few authors are cited but it is difficult to connect them. The two names fortunately occur together at least in two cases (114.76, 117.21) associating Bhaṭṭanāga with two

4. Jayakanta Mishra, History of Maithili Literature, Vol. I, pp. 20-1.
5. A survey of the Tantra Mss. of Mithila on the lines of Vedic, Dharmasāstra and Kāvya Manuscripts would have been useful in this connection. Vide Descriptive Catalogue of Mss. in Mithila, Vols, I-III, Published by the Bihar Research Society, Patna.
6. I am indebted to Prof. Anantlal Thakur of the Mithila Research Institute for valuable help in collecting materials in this connection.
7. Edited by Prof. Ramanath Jha in the Mithila Research Institute series of Darbhanga (1960). Prof. Jha is engaged in the work of editing the *Tantrakaumudī*.
8. D. C. Bhattacharya, History of Navya Nyāya in Mithilā, pp. 189 ff.

works, e.g., *Tripurāsārasaṃgraha* and *Sārasamuccaya*. *Pūjāpradīpa* may be the work of the same name by Govinda Thakkura, the author's father (?).

The *Āgamādvaitanirṇaya* may be a work by Devanātha's elder brother, Vidyāpati, sought to be identified with the famous Maithil poet of the same name.⁹ The author in the beginning of his work bows down to Govinda, a name which may have a covert hint to his father of the same name. The nature of the contents of the work is not clear from the available meagre description of its manuscript.

The *Tārābhaktisudhārṇava* of Narasimha is complete in twenty chapters in manuscripts described by R. L. Mitra (*Notices of Sanskrit Manuscripts*, X. 3312) and Peterson *Catalogue of Sanskrit manuscripts in the Library of His Highness the Maharaja of Ulwar*, No. 2146, Extract No. 625). It has been published in the Tantrik Texts Series (No. XXI) apparently in an incomplete and truncated form with eleven chapters, almost half the original size of the work, without making any reference to its remaining portion. It deals with the worship not only of Tārā alone as its title would imply but of other forms of Śakti as well. Chapter XI as found in a manuscript, with an alternative title *Kālībhaktisudhārṇava*, in the Mithila Research Institute of Darbhanga, deals with the daily worship of Kālī. The justification of introducing Kālī in a work on Tārā is stated to be the identity of both the deities.¹⁰ The genealogy of the author is given in the concluding verse¹¹ of the manuscripts described by Mitra and Peterson. We learn from it that Narasimha was the son of Gadādhara¹² who had specialised in Nyāya. Gadādhara's father was

9. R. Jha, Op. Cit., p. 3; D. C. Bhattacharya, *Journal of the Ganganath Jha Research Institute*, Vol. VI, p. 241.

10. यया काली तथा तारा या तारा कालिकैव सा ।

उभयोनंहि भेदोऽस्ति ।

इति गन्धर्वतन्त्रवचनात् कालीविधिरपि निरूप्यते ॥

11. आसीत् कीर्तिकरस्ततो हरिहरस्तस्मादभूत् सत्कविः

श्रीमान् पण्डितपुङ्गवो रुचिकरः श्रीकृष्णशर्मा ततः ।

तस्मादेव गदाधरः समभवत् तर्काम्बुधेः पारग—

स्ताराभक्तिसुधाणवं समतनोत् तन्मन्दनः कौतुकात् ॥

12. The introduction to the edition of the *Tārābhakti* wrongly refers to Narasimha as the disciple of Gadādhara evidently on the basis of the expression *Gadādhara-guror-muktā* occurring in the introductory portion of the work. In the light of the definite statement in the concluding verse the word *guru* carrying many senses would here mean father and not preceptor.

Kṛṣṇa Sarman who was the son of Rucikara, a great scholar and a poet. Rucikara's father was Harihara, son of Kīrtikara. It is stated Narasimha hailed from a line of the family to which Devanātha belonged. Devanātha was Narasimha's senior by two generations. A commentary on the *Tārābhaktisudhārṇava*, presumably the work of Narasimha, by one Badrinātha Upādhyāya (19th century) has been mentioned.¹³ Narasimha is stated to have written one more work, a commentary on the *Kāvya-prakāśa* entitled *Narasimhamanīsā*.¹⁴ *Tārābhakti* appears to be his *magnum opus* in which he has referred to and quoted from numerous authors and works, an alphabetical list of which not given in the edition is appended below. The list has been prepared on the basis of the printed edition which, as already mentioned above, contains only about half the portion of the work.

अगस्त्य—१३८.

अगस्त्यसंहिता—२१-२, २५, ५६, ७०,

१३६, २६१, ३२२, ३२८, ३३४.

अत्रि—७८.

अथर्व—१३७.

आगमकल्पद्रुम—१६.

आगमसिद्धान्त—७३.

आचार्य—६१, ६८.

आदिभाग—५४.

आम्नायरहस्य—५०.

ईशानशिव—३२.

उड्डीश—७८-८०, ८६-६२, १५७, २०३.

उत्तरतन्त्र—१४२, १४४, १४६, २२६,

२२८, २३१-२, २४६, ३२५-६.

उदयाकर—२७६.

उमामहेश्वरसंवाद—२२७.

एकवीराकल्प—३१५, ३८३, ४२२.

कर्मोपदेशिनी—१६३.

कात्यायन—८३.

कादिमत—३३.

कामिक—४६.

कारण—२०, २३.

कालिक—४०६.

कालिकाक्रम—१७४.

कालिकार्णव—१३४.

कालिकापुराण—१४६, १७८-६, २०६-१०
४०६.

कालिकोद्भव—३२०.

कालीकल्प—११७, २०६-७, ३१६.

कालीतत्त्वकृतः—१३७.

कालीतन्त्र—११३, १४५, १७१, १८१,
२३४, ३३७-८, ३४०, ३५२.

कालोत्तर—२०-२२, २२६.

कुब्जिकातन्त्र—२३०.

कुमारीक—१४३.

कुमारीकल्प—१३३-४, १४१, १४६, १४६,

13. S. N. Singh, History of Tirhut, p. 114.

14. Ramanath Jha, Bhumika to the edition of the Mantrakaumudi, p. 2.

- १८८, १९०, १९६.
 कुमारीतन्त्र—१४०, १४८, १७१, १७३-५
 १७७, १८४, २११, २५७.
 कुम्भसम्भव—३१७, ३२३.
 कुलचूडामणि—११७, १२५, १३२, १३५,
 १४८, १७८, १९६, २२५, २७४,
 २८६, ३०५-७, ३१५, ३२८.
 कुलतन्त्र—२६७.
 कुल प्रकाश तन्त्र—३६६.
 कुलमूलावतार—१८, १२८, २२३, २२५,
 २५७, ३१५, ३२८, ३६०.
 कुलामृत—१००, १०१, २२५, २५७,
 २६६, २६८.
 कुलामृतदीपिका—११७, १८३, २६७.
 कुलार्णव—७, १२, १६-८, २६, ६६, १०२,
 १०८, ११२, ११५-७, १४१, १४७,
 १७१-३, १७५-७, १८२, १८७, १९२,
 १९७, २०५, २५०, २५३, २५४,
 २७४, २७८, ३२२, ३२४, ३५४-५.
 कुलावतार—१६१-२.
 कुलोद्गीश—८३, २०६, २०८-९.
 कूर्मपुराण—२७१-२.
 कौमुदीकृतः—६६.
 कौल—२६८.
 कौलावलीय—१८१.
 क्रमदीपिका—४१.
 क्रियाकाण्डशेखर—२०.
 क्रियासार—४१-२, ४४-६, ४६-५२,
- ७६, ८२, १८०-१.
 क्रियासारस्वत—५०.
 गणेश्वर—७६.
 गणेश्वर विमर्शिनी—५०, ७८, ८३-५,
 ९१, ९७, ३७५.
 गन्धर्वतन्त्र—१२६, १९६, ३८८, ४२२.
 गोरक्षसंहिता—१४६.
 गौतमीयतन्त्र—२०-४, ३०-१, ३३, ३५,
 ४१, ४६-७, ५१-२, ६३, ६६, ७८,
 ९४, ९६-७, ९९-१०१, १०६, १३४,
 १३६, १६०-१, १८०, २१२-३,
 २२७-८, ३२०-१, ३२३.
 गौरीयामल—१७२.
 चक्रभेद—३६३.
 चन्द्रपीठ—१२, ५५, २३८, ३३६.
 चन्द्रयामल—११.
 चन्द्रिका—२१२.
 चामुण्डातन्त्र—६६, १०३.
 छन्दोगपरिशिष्ट—६३.
 छान्दाग्योपनिषत्—२७२.
 ज्ञानमाला—६८, २०८.
 ज्ञानरत्नावली—५०.
 ज्ञानार्णव—४७, ७०, ७८, १४७, १९५,
 १९७-८, २०७, २१४, २१७, २४७-८,
 २६०, २६४-५, २६७, २८०, २८४.
 ज्ञानोन्नयनतन्त्र—११, १५४.
 डामर—२०६.
 तत्त्वचिन्तामणि—१२७.

तत्त्वबोध—४.

तत्त्वसागरसंहिता—२६.

तत्त्वसार—६.

तत्त्वसारसंहिता—२२, ७८, ८६, १३८-६.

तत्त्वार्णव—१६५.

तन्त्र—११, २१, २३-५, ११८, १२६,

१३४, १४३, १४५, १४८ १५८, १६१,

१६६-७८, १७३, १७६, १८६-८,

१६३, १६५, २०३, २०८-११, २१४,

२१६, २२६-७, २४६-५०, २५४,

२८६, ३१०, ३१६, ३२१, ३२७, ३७१,

३७६.

तन्त्रचूडामणि—५७, १५२-३, १६३, १७०,

१६६, ३१६.

तन्त्रमाला—२३०.

तन्त्रराज—१८, २८, ४०-१, ४५-६, ४८,

१००, १३५, २७४, ३२०, ३५६.

तन्त्रराजोत्तर—१३७.

तन्त्रलीलावती—२०८.

तन्त्रशेखर—१०८, ३३४, ३७१, ४२५

तारावल्प (फेत्कारिणीतन्त्रे)—११८.

तारातन्त्र—३१५.

ताराप्रकरण—१६३.

तारार्णव—४, ५, १७४, १८४-५, २०७,

३१५.

ताराग्रहस्यवृत्ति—१४१.

तारिणीतन्त्र—४३१.

तारोपनिषत्—२०१.

तूर्णायाग—६०, ६७, २०६, २१६-२०.

त्रिपुरार्णव—१२६, १३१, १३७.

त्रिपुरासार—६२-४.

त्रिपुरासारसमुच्चय—८०, ८३-६.

त्रिशक्तिरत्न—१०७, १२६, १४०, १६२,

१७६, १८८-६, १६३-५, २०५, २२०,

२२२, २७६, २६४, ३०८.

त्रैपुरपद्धति—४०८.

त्रैलोक्यसार—५३-४.

दक्षिणामूर्ति—४०७.

दक्षिणामूर्तिकल्प—३१६.

दक्षिणामूर्तिसंहिता—१००, १०२, १६०,

१७३, २८०-१, २८३-४, २८६-६.

दिव्यसारस्वत—३४.

दीपिका—६६, १००, २१२-३.

देवीमत—६.

देवीयामल—१७, २५८, २६६, ३२०.

देव्यागम—१६

नन्दिकेश्वरसंहिता—१३७.

नरसिंहपुराण—४०८.

नवरत्नेश्वर—१६४.

नारद—२२६.

नारदपञ्चरात्र—१०, २२, ७३-५, ७७,

६६, १२८, १३१-२, २२६, ३२३,

३३५.

नारदीय—५०, ५४, ७३, ७५, ८८,

२३१-२.

नारायणीय—१५, ७१-२, ८६, ६८, १०१,

३५६.

मित्यार्चनतरङ्ग—६३.

निबन्ध—७५.

नीलतन्त्र—२३, १०३, १२६, १३६-७,

१५१, १५७, १६७, १७३, २००, २१२,

२३३, २४७-८, २७४, २७८, ३६४,

३८३, ३८५, ३८८.

नृसिंहकल्प—२१६.

पञ्चमीश्वरीतन्त्र—३५३.

पञ्चरात्र—४२, ५४.

पद्मपुराण—१३६.

पद्मवाहिनी—१६१.

पिङ्गलामत—४३, ५०-१, ५३-४, ७२-३,

८७, ९८, ३५२, ३५६-७, ३५६.

पुरश्चरणचन्द्रिका—२०७-६, २३३, ३२२-

३, ३२६-८.

पुरश्चरणप्रकरण—१५२.

पुष्पमाला—१८०.

पुष्पाध्याय—१८१.

प्रतिष्ठासारसंग्रह—४१.

प्रतिष्ठासंग्रह—४४.

प्रपञ्च—२८.

प्रपञ्चसार—१६, ५८, ६८, ८२, ९१,

२०५, २०८, ३१७, ३३६.

प्रमथतन्त्र—५०, ५३, ३१८.

प्रयोगसार—११, २८, ३०, ३६, ५०, ५३,

५५, ५८-९, ६१, ६५, ७१, ८४,

९८.

फेक्कारिणीतन्त्र—३, ६, ११, ५६, ११८,

१३७, १३९, १४१, १४६, १५२,

१५६, १५६, १६२-३, १७०, १७२,

१६४, २०१, २०५, २१२, ३३६,

३५२, ३६५, ३७७, ३८४-५, ३८८-९.

फेरवीय—१४१, १४३, १४६, १५५, १७२,

३७६, ३८६.

बह्वचपरिशिष्ट—६३.

बृहच्छ्रीकमसंहिता—२७१.

बौधायन—३३६.

ब्रह्मपुराण—१७.

ब्रह्मयामल—१३७, १४६, २६८, २६९,

३०९, ३५३, ३७६.

ब्रह्मसंहिता—६, १०१, १५१, २०२, २२०,

३१५, ४१५.

भविष्योत्तर—१७.

भावचूडामणि—७, ११८, १२२, १४६,

१७७, १८२, १८७, १९५, २०२,

२५४.

भावनिर्याय—१६६.

भूतडामर—१६.

भूतभैरव—३११.

भैरवतन्त्र—११, ११३, १४१, १४३,

१५३, १७१, १७४, २०४, २५३,

४२१, ४२३.

भैरवीतन्त्र—१३२, १४७, १७८, २३०,

३३५.

भैरवीविद्या—२२६.

मत्स्यसूक्त—४-६, ११, १३२, १४१, १४४-

५, १५१, १७३, १७८, १८१, २१०,

२१६, २७६, ३१५, ३२७, ३८०,

३८३-५, ४२३.

- मन्त्रकौमुदी—३६२.
 मन्त्रचूडामणि—१४४, १६६, २००.
 मन्त्रतन्त्रप्रकाश—७३, ७६, ६८, १०१,
 १६०, १६३, २०७, २२४.
 मन्त्रदेवप्रकाशिका—२३८.
 मन्त्रमुक्तावली—१६, ४२, ५७, ७६, २०५,
 २८२.
 मन्त्रसद्भाव—२२.
 मन्त्रसारसंग्रह—२१.
 मन्त्रार्णव—३०६.
 महाकपिलपञ्चरात्र—६, १७, २६-३३,
 ४१, ४३, ५१, ५३, ५७, ५९, ६५,
 ६७, ७२, ७४-६, ६३, ६८, १०१,
 ३१७, ३२६.
 महाकालसंहिता—७, १४७, २८०-१,
 २८४-६, २८८-९१, २९३-५, २९७,
 ३०५-६, ४१४.
 महाहारकतन्त्र—२७.
 महाहारवतन्त्र—१८६.
 महोपताराकल्प—७, २६, ३८५.
 मातृकार्णव—४२१.
 मानसोल्लास—२१६.
 मायातन्त्र—४२०.
 मालिनीतन्त्र—१२८, १३४-६, १८१,
 २१२, २१४.
 मुक्तावली—४५.
 मुण्डमाला—२६, १७७, १७९, १८२,
 २१०, २२२-३, ३२६, ३३६-७, ३३९.
 मृडानीतन्त्र—२७.
 मेरुतन्त्र—१६३-४, ३२१.
 मोहशूर—५०.
 मोहशूरोत्तर—१०.
 याज्ञवल्क्यसंहिता—१७.
 यामल—२७, २९, ६३, ७७, ८०, १०२,
 ११४, १२७-८, १३२-६, १४२, १४६-
 ७, १५५, १७८, १८१, २०७, २११-
 २, २१४-५, २२२-४, २२८, २३५,
 २४६, २७४-५, २७७, २९१, २९३-
 ५, २९७, ३०४, ३०८, ३१७, ३२०,
 ३२३, ३४४, ३६१.
 योगिनीतन्त्र—१०-१२, २४-७, ७२-३,
 १०२, १६६, १७३, २१२, २२६-८,
 २३०, २३२, ३१६.
 योगिनीहृदय—५२, ३४०.
 रत्नसागर—१७२.
 रत्नावली—२१-३, २३८.
 राघवभट्ट—५४, ७०, ८१, २१७.
 रामवाजपेयी—५४-५.
 रुद्रयामल—२, १०-१, २१, २५-७, ७८,
 ८०, ८२, ११५-६, १२५, १२८,
 १३७, १४०, १५४-५, १५९, १६८,
 १७१-२, १७६, १८२, २११, २३१,
 २३५, २५६, ३२४, ३२८, ३७१, ३७४,
 ३९०.
 रौद्र—२६८.
 लक्षणसंग्रह—५२, २०२, २१३, २४९.
 लघुस्तव—१४७.
 लिङ्गपुराण—२७३.

- लिङ्गगम—१६, ३०८.
 वक्रतुण्डकल्प—३३५.
 वनदुर्गाकल्प—६३.
 वराहपुराण—२७१
 वशिष्ठ—२४८.
 वशिष्ठसंहिता—५२, ५४, ५६-७, ६६, ७०,
 ६६, १२६, १३७, १५७, १५६, १७५.
 वाजये [१५]यि—५२.
 वामकेश्वर—१८.
 वामकेश्वर तन्त्र—३४५, ४०६.
 वायवीयसंहिता—५१, ५४, ५६, ६८, ७२;
 ८४, ८७, ९०, ९२, ९४-६, १०१,
 ३१५, ३२६.
 वाराहीतन्त्र—६, २४, २७, १४६, १५४,
 २२६, ३२८, ३५६, ३६२.
 वास्तुशास्त्र—४२-४.
 विजयमालिनीतन्त्र—२१, ३६४.
 विजयाकल्प—२५२.
 विमलातन्त्र—२१५
 विशुद्धेश्वर—१२७, १४८.
 विश्वकर्म—५०.
 विष्णुयामल—२५.
 वीरचूडामणि—२६, ८१, ९३, १०२,
 १२५-७, १३४, १४८, १५८, १६१-
 ३, १७३, १७५, १८८, २१४, २५०,
 २५८, २६४, ३१५, ३१८, ३२७, ३३१,
 ३३४, ३८२.
 वीरतन्त्र—१४१, १४५, १५५, १६८, १७२,
 २१५, २१६, २६६-७, ३२३, ३४१-३,
 ३४५, ३८३.
 वीरतिलक—१३२.
 वीरागम—६.
 वैशम्पायनसंहिता—१२, २८, ३१६, ३२४,
 ३२७.
 वैष्णव—२१, ७८, १६०.
 वृत्ति—१८४.
 शक्तियामल—२५.
 शातातपसंहिता—१७.
 शारदा—१७, ३१, ४१-७, ५०-१, ५३-
 ५, ५७-६०, ६३-४, ६६-७२, ७६-
 ८६, ९१-४, ९६-९६, १०४, १०६,
 १५८-६, १६२, १६४-५, २०६-७,
 २१७-८, २२५.
 शारदाकार—६०.
 शिवपद्धति—६.
 शिवरहस्य—१३८.
 शिवसद्भाव—१०.
 शैवागम—१०, १६, २३-४, ८७-६२,
 १३१, १३३-५, १०८, २२८, २३१-२,
 २५०, ३२५.
 श्रीकण्ठसंहिता—१६.
 श्रीक्रम—१४४, २७३.
 श्रीक्रमसंहिता—१२६, २७३, ४०६.
 श्रीविद्या—७८, ६०.
 षडन्वयमहारत्न—६४, १०५.
 षोडशार्णव—६.
 सनत्कुमारसंहिता—२२४, २५३, ३२२-३,
 ३२७, ३३८.
 समयाङ्कमातृका—१४८.

- समयाचार—१४७, १४६, १७७, १८८, १९६-७, २५४.
समयातन्त्र—२५, १३२
सारसंग्रह—२१, २३, ७६, १०७-८, ११३, १७०-१, १७५, १६०, २०५-७, २११, २१६, २२३, २४८, २५०, ३२०.
सारस्वत—६०, ३७२.
सारस्वतमत—६०-१.
सिद्धयामल—१०.
सिद्धसारस्वत—१७०, १७५, ३२६-७, ३७६, ३८४, ४२४.
सिद्धान्तशेखर—२०, ४१-६, ४६, ५१, ५३, ५७, ५६-६१.
सिद्धिनाथसंहिता—२७१.
सिद्धेश्वरतन्त्र—३३४.
सिद्धेश्वरीतन्त्र—१७३, ३२०.
सुरेन्द्रसंहिता—१२५, ३१५, ३७६, ३८१.
सोमशम्भु—६, ३१, ३३, ४१, ४३, ५०-१, ५३, ६४, ७१-२, ८४, ६६, १०७, २३४.
सोमभुजगावली—११४.
सौत्रामणितन्त्र—१८, ७७, ८४, १४८, १७२.
संगीतरत्नाकर—२०२.
संहिता—५८.
स्कन्दपुराण—१०८.
स्मृतिसार—७६.
स्वच्छन्दभैरवतन्त्र—११४.
स्वच्छन्दसंग्रह—४२१.
स्वतन्त्र—१४२, १४४, १७१, १८६, २०६, २१०, २१२, २१५, २२०, २०४.
स्वतन्त्रतन्त्र—१३२, १४३, १४५, १७१, ३३४.
स्वायम्भुव—५३.
हयशीर्षपञ्चरात्र—१०, ३२, ४४, ६६.
हरगौरीसंवाद—१४१, १५२, १७३, २५१.
होमसार—८८.
होमाङ्गनिरूपण—३७४.
हंसपरमेश्वरतन्त्र—२५०.

Mantrapradīpa,¹⁵ a work complete in 15 chapters and dealing with the details of the worship of various deities was composed by Harapati Āgamācārya, son of Mahāmahopādhyāya Śrī Rucipati. Harapati wrote under orders of Lakṣmīnātha Deva Kāṁsanārāyaṇa (16th century). The author lived in a village named Vaijoli and his ancestral home was in the village Khanāla.

Kumāra Gadādhara, son of Rāghavendra, grandson of Dhīra-siṃha and great grandson of Darpanārāyaṇa wrote a commentary on the famous *Śaradātīlaka* under the title *Tantrapradīpa*. The work was com-

15. S. N. Singh, History of Tirhut, p. 79. R. L. Mitra, Notices of Sanskrit Manuscripts, Vol. VI, No. 2011.

posed at a time when Rāmabhadra (end of 15th century), son of Bhairava Siṃha was ruling.¹⁶ We are told that both Rāghavendra and Bhairavendra were charitably disposed and removed the poverty of subjects.¹⁷ The manuscript of the work described by Mitra¹⁸ is fairly old, if not contemporaneous with the author. It is dated 1493 Ś. E. (= 1571 A. D.).

Sadhakamaṇḍana and *Bhavānībhaktimodikā* are two small works of authors, presumably of Mithilā, about whom very little is known. Only known manuscripts of the works are preserved in the library of the Mithila Research Institute. The works seem to belong to the leftist form of worship (*Virācāra* and *Kulācāra*). The name of the author of the first work is Cūḍāmaṇi and that of the second work is Śrīśānnātha. The *Sādhakamaṇḍana* begins by quoting from the *Tārāpradīpa* two verses¹⁹ which define the comparative jurisdiction of the Vedas, Purāṇas and the Tantras. The Tantras are meant for the Kali age and for persons enga-

16. प्राभूद् भूदेवराजो जितरिपुनृपतिर्दपनारायणाख्य—

स्तस्यापि द्वौ तनूजौ हरिहरविभवौ रामसौमित्रमित्रौ ।

तत्र श्रीधीरसिंहः कृतमदन.....कनीयान्

पारीन्द्रो येन सद्योद्रुतविपुलमदो द्रावितो वारणेन्द्रः ॥

श्रीधीरसिंह.....श्रीराघवेन्द्रः सुरपादपोऽभूत् ।

.....

भूपः श्रीरामभद्रो धरणिमुरतरुभैरवेन्द्रात्मजन्मा—

क्षौणीमेतामिदानीं चतुर्दश[पयः]पूरसीमां प्रशास्ति ॥

श्रीराघवेन्द्रप्रभवप्रभावी गदाधरो नाम कुमारराजः ।

श्रीशारदायास्तिलकप्रकाशं तन्त्रप्रदीपं समपूरि धीरः ॥

श्रीधीरसिंहात्मजराघवेन्द्रतनूप्रसूतस्य गदाधरस्य ।

तन्त्रप्रदीपे समपूरि पञ्चविंशप्रकाशो भुवनप्रकाशः ॥

17. Rāghavendra is called dāridryavidrāvana and Surapādapa and Bhairavendra as dharanisurataru (Vide introductory and concluding verses).

18. Notices of Sanskrit Manuscripts, Vol. IV, No. 2172.

19. प्रणम्य सम्यग् गुरुपादपङ्कजं सहस्रपत्रान्तरमद्य सङ्गते ।

उद्धृत्य चूडामणिनागमार्दि विधीयते साधकमण्डनं मुदा ॥

ताराप्रदीपे—

कृते श्रुत्युदितो मार्गस्त्रेतायां श्रुतिभारते ।

द्वापरे तु पुराणोक्तः कलावागमसंभवः ॥

अशुद्धा शूद्रकर्माणो ये नराः कलिसंभवाः ।

तेषामागममार्गेण सिद्धिर्न श्रौतवर्त्मना ॥

ged in works befitting Śūdras or low-class people. It ends by emphasizing the identity of the various deities having different names.²⁰ The *Bhavānībhaktimodikā* has five chapters called *ānandas* or joys. The work begins²¹ with an eulogistic reference to the literature of the kula as distinguished from other forms of worship. It puts emphasis on *Japa* (Muttering of mantras) and worship proper ignoring all other rituals and different opinions of different teachers.

20. यद्यप्येते प्रयोगाः कालीं तारां वाधिकृत्य प्रोक्ताः, तमागम ।

यथा काली तथा नीला यथा नीला तथोन्मुखी ।

ययोन्मुखी तथा दुर्गा नाम्नां भेदोऽस्ति कुत्रचित् ॥

इति तन्त्रवचनादिति । अन्यत्र ग्रन्थगौरवभयान्नस्माभिलिखितम् ॥

आलोक्य तन्त्राणि विभाव्य मार्गं शैवेश्वराणां गदितं गुरुणाम् ।

चूडामणेर्यल्लिखितं मिताक्षरं तत् साधकानां वितनोतु मोदम् ॥

21. प्रणम्य पार्वतीनार्यं स्वगुरुं च विनायकम् ।

ईशान्नाथः करोत्येनां भवानीभक्तिमोदिकाम् ॥

कुलार्णवे—

सर्वेभ्यश्चोत्तमा वेदा वेदेभ्यो वैष्णवं परम् ।

वैष्णवादुत्तमं कौलं कौलदत् परतरं न हि ॥

कौलं कुलधर्मप्रतिपादकं शास्त्रं भवानीभवित्युक्तमित्यर्थः ।

विहाय सर्वधर्माश्च नानागुरुमतानि च ।

जपार्चामेव जानीयान्नान्यचिन्ता विधीयते ॥